

## 2. Francouzský státní dluh.

Zcela jiný vývoj prodělal státní dluh francouzský, který na počátku století 19. byl celkem proti anglickému nepatrný, kdežto nyní, co do své nominalní výše je největším státním dluhem vůbec. [Úrokovým břemenem předčí jej ovšem ještě státní dluh ruský, o čem později bude řeč.]

Stará absolutická monarchie francouzská (t. zv. „ancien régime“) zejména ve století 18. zápasila s hroznými finančními nesnázemi a dluhy její nabyly takové hrozivé výše, že státní úpadek jevil se býti nevyhnutelným a také často byly úroky z výpůjček státních snižovány nebo neplaceny. Veliká revoluce ke sklonku 18. století podobné důsledky z toho stavu vyvodila; v r. 1797 byl státní dluh francouzský „zkonsoolidován“, t. j. pouze  $\frac{1}{3}$  dluhu toho byla vlastníkům zapísána do hlavní knihy národního dluhu („le grand livre de la dette publique“), t. zv. „tiers consolidé“, zbývající  $\frac{2}{3}$  byly vyplaceny v načisto bezcenných assignatech“. (Dekret z 28. prosince 1797). — Podobný, ovšem daleko radikálnější příklad redukce a znehodnocení dluhu stal se později v Rakousku r. 1811.

v milionech liber šterlinků

| začátkem | dluh nesplacený | úroky 3% | splátka dluhu |
|----------|-----------------|----------|---------------|
| 2. roku  | 22:239          | 0:67717  | 1:09383       |
| 3. roku  | 21:14517        | 0:634355 | 1:126645      |
| 4. roku  | 20:018525       | 0:600556 | 1:160443      |
| 5. roku  | 18:858082       | 0:565742 | 1:195258      |
| 6. roku  | 17:662824       | 0:529885 | 1:231115      |
| 7. roku  | 16:431709       | 0:492951 | 1:268049      |
| 8. roku  | 15:163660       | 0:454910 | 1:306090      |
| 9. roku  | 13:857570       | 0:415727 | 1:345263      |
| 10. roku | 12:512307       | 0:375369 | 1:385631      |
| 11. roku | 11:126676       | 0:333800 | 1:427200      |
| 12. roku | 9:699476        | 0:290984 | 1:470016      |
| 13. roku | 8:229460        | 0:246884 | 1:514116      |
| 14. roku | 6:715344        | 0:201460 | 1:559540      |
| 15. roku | 5:155804        | 0:154674 | 1:606326      |
| 16. roku | 3:549478        | 0:106484 | 1:654516      |
| 17. roku | 1:894962        | 0:056849 | 1:704151      |

zbude pak ještě nepatrný zlomek dluhu nesplacený 0:190811 mil. lib. št., o který se může zvětšit poslední anuita.

Takto redukováaná třetina státního dluhu francouzského byla 50/0ní roční rentou 40·216 mil. frs., které tedy odpovídal nominalní kapitál dluhu 804<sup>1</sup>/<sub>3</sub> mil. frs. I když k tomu přičteme další renty, vzniklé za konsulátu a prvního císařství (1800—1814) ve výši 23·092 mil. frs., nebyl tento dluh 63·308 mil. frs. rent čili asi 1266 mil. frs. proti současnému anglickému (900 mil. £ = asi 22·700 mil. frs.) nikterak veliký. Byl totiž státní anglický dluh asi 16-ero násobný nežli francouzský a vyžadoval celkem 13krát vyššího nákladu úrokového.

Nicméně finanční situace ve Francii za bourbonské restaurace byla přímo zoufalá. Vlády Ludvíka XVIII. byly nuceny věřitelům povolovati úroky přímo lichvářské. Lze to poznati z následujícího přehledu o uzavřených rentových výpůjčkách.\*):

| Datum<br>emise     | renta<br>povolená | nominalní<br>kapitál<br>půjčky | procento<br>nominalní | skutečně<br>vyplacená<br>suma | průměrný<br>kurs |
|--------------------|-------------------|--------------------------------|-----------------------|-------------------------------|------------------|
| v milionech franků |                   |                                |                       |                               |                  |
| 1./5. 1816         | 6.—               | 120.—                          | 50/0                  | 68·763                        | 57·300/0         |
| 1./4. 1817         |                   |                                |                       |                               |                  |
| 1817-1818          | 30.—              | 600.—                          | 50/0                  | 345·065                       | 57·510/0         |
| 9./5. 1818         | 14·9255           | 298·51                         | 50/0                  | 197·909                       | 66·300/0         |
| 9./10. 1818        | 12·313433         | 246·26866                      | 50/0                  | 165.—                         | 67—0/0           |
| 9./8. 1821         | 9·58522           | 191·7044                       | 50/0                  | 164·003114                    | 85·550/0         |
| 10./7. 1823        | 23·114516         | 462·29032                      | 50/0                  | 413·980981                    | 89·550/0         |
| 12./1. 1830        | 3·13495           | 78·37375                       | 40/0                  | 80.—                          | 102·070/0        |

V r. 1816—1818 (při prvních dvou výpůjčkách) byly povoleny skutečné úroky skoro až 8<sup>3</sup>/<sub>4</sub>0/0 (i později ještě bylo úrokováno 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub>0/0) a při tom za 100 frs. opravdu vyplacených upsáno dluhu 174·50 frs. Věřitel získával tedy nejen neobyčejně vysoký úrokový důchod, nýbrž zároveň měl naději v krátké době vydělati ještě veliké sumy na vzrostlém kapitálu. Jak byly naděje ty oprávněny, viděti z toho, že již za dobu asi tří let vystoupila cena 50/0ní renty z 57<sup>1</sup>/<sub>2</sub>0/0 asi na 860/0, tedy celkem nejméně o 490/0. Takové podmínky jsou nepopíratelně nejhorší lichvou a kromě rakouského dlužení

\*) Viz jednotlivé ročníky „Bulletin de statistique et de législation comparée“ jakož i Kaufmann: „Die Finanzen Frankreichs“ str. 596—621

po státním bankrotu a po úplném vysílení ve válkách napoleonských nenajde se podobného příkladu leda až v Uhrách od r. 1873—1880.

Za povolených v době restaurace dluhů nominalních 1997·14713 mil. frs. skutečně se jen stržilo 1434·721095 mil. frs. Přirostlo ročních rent za restaurace celkem 101·26 mil. frs. Za Ludvíka Filipa vzrostl státní dluh o 12·277 mil. frs. ročních rent; druhá republika přičinila nových ročních rent 53·923 mil. frs. a druhé císařství 168·188 mil. frs., tak že celkový dluh státní vyžadoval ročního důchodu úrokového při vypuknutí války německo-francouzské skoro 400 mil. frs. (398·956 mil. frs.)

Během války uzavřena byla půjčka u skupiny Morganovy v Londýně v nom. výši 250 mil. frs. 6<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní v 34 letech (od 1873) počítaje splatitelná za kurs 83·56<sup>0</sup>/<sub>0</sub>; tyto tvrdé podmínky vysvětlují se dostatečně po těžkých porážkách vojsk francouzských za nešťastné války, v níž jednalo se skoro o bytí státu francouzského.

Po válce v letech 1871 a 1872 ke splacení válečné náhrady vydána byla 5<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní renta: v 1871 mil. frs. 138·975295 s výnosem kapitálovým 2293·092368 mil. frs., v r. 1872 roční renty 207·02631 mil. frs. s výnosem 3498·744639 mil. frs. Byl tedy emisní kurs v r. 1871 82<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>0</sup>/<sub>0</sub> a v 1872 84<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>0</sup>/<sub>0</sub>. Celkem této renty přišlo v oběh přes 346 mil. frs. ročně čili v nominalním kapitálu 6920 mil. frs. Později byly vydávány jen renty 3<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní, jako již dříve často po r. 1840. Tak r. 1886 téměř 34 mil. frs. ročních, s výnosem 904 mil. frs. (kurs byl téměř 80<sup>0</sup>/<sub>0</sub>) a konversemi 1888 nahrazeny starší 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní a 4<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní renty v roční výši 37·633 mil. frs. rentami 3<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ními. Také renta 5<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní byla postupně konvertována v r. 1883 ve 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní, 1894 v 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní a 1904 v 3<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní, o čem bude řeč v následujícím. V r. 1891 bylo vydáno 3<sup>0</sup>/<sub>0</sub>ní renty o ročním důchodu 28 184 376 mil. frs. s výtěžkem kapitálovým 869·488 mil. frs. (kurs 92·55<sup>0</sup>/<sub>0</sub>) a v r. 1901 265 mil. frs. na uhrazení nákladů s výpravou čínskou. Tato renta se však hned počala postupně spláceti.

Vedle těchto „věčných“ rent\*) byla vydána renta splatitelná („rente amortissable“) 3% v různých emisích (r. 1878, 1881, 1883, 1884 a 1891) ve výši přesahující 4.000 mil. frs.; ovšem je z ní už dosti patrná část uplácena. Stav celého rentového dluhu dne 1. ledna 1908 byl tento:

3% renty nesplacitelné (rente perpétuelle 3%) 22.188.362 mil. frs.

3% renty splatitelné (rente amortissable 3%) 3.637.497 mil. frs.,

které dohromady vyžadují 774.776 mil. frs. ročních úroků.

Dluhy splatitelné kromě 3%ní renty jsou kapitalisované annuity různým společností železničním r. 1908 sumou 2.339.30 mil. frs.; annuity depositům, od nichž převzaty byly renty splácené tím způsobem jako v Anglii spořitelním 1. ledna 1908 ve výši dosud nesplacené 619.650 mil. frs.; obligace krátkodobé 173.599 mil. frs. a různé jiné menší dluhy 100.414 mil. frs. Celkový součet veškerých těchto dluhů i s rentami činí 29.058.825 mil. frs. Kromě toho je v oběhu měnivý běžný dluh („dette flottante“), dne 1. ledna 1908 byla jeho výše 1.103 mil. frs. [dne 1. ledna 1907 1.374 mil. frs.]. Úrokové roční břemeno je celkem rovno kolem 900 mil frs.

Na dluhy tyto jsou roční splátky celkem nepříliš vysoké. Pro r. 1909 je rozpočteno 103.486 mil. frs. k uplacení celého dluhu (tedy asi  $\frac{1}{3}$ %) a sice: 49.829 mil. frs. renty 3% splatitelné, 34.316 mil. frs. z annuit „à la Caisse des dépôts et consignations“, totiž za renty, které stát převzal a zničil (podle vzoru anglických rent dočasných), 18.578 mil. frs. různým společnostem železničním, zbytek na jiné nepatrnější splátky. — Před vydáním 3%ní renty splatitelné, již použito bylo k různým investicím (k vodním cestám, k nákupu dráh atd.), bylo dosti značně starších dluhů splaceno, od r. 1872—1881 téměř na 2000 mil. frs. Teprve později státní francouzský dluh (po r. 1883) zase vzrůstal až do r. 1891, od které doby se již pravidelně zase něco dluhu uplácí, ačkoli nová emise byla nutna na

\*) „Rente perpétuelle“:

uhrazení válečných nákladů s výpravou do Číny (v r. 1901).

Ke státnímu dluhu francouzskému bylo by nutno ještě připočítati dosti značné dluhy koloniální (zejména alžírské a tunisské), které po většině také zatěžují rozpočet mateřské země.

Kursy 3<sup>0</sup>/<sub>0</sub> ní nesplacitelné renty, nejdůležitějšího to papíru francouzského, byly za posledních let:

|           | nejvyšší | nejnižší | průměr |
|-----------|----------|----------|--------|
| v r. 1894 | 103·50   | 96·50    | 100·05 |
| v r. 1895 | 103·73   | 99·65    | 102·03 |
| v r. 1896 | 103·30   | 100·40   | 102·16 |
| v r. 1897 | 105·20   | 101·90   | 103·33 |
| v r. 1898 | 104·28   | 101·32   | 102·85 |
| v r. 1899 | 103·01   | 98·83    | 101·24 |
| v r. 1900 | 102·07   | 99·20    | 100·60 |
| v r. 1901 | 102·40   | 99·94    | 101·22 |
| v r. 1902 | 101·95   | 98·55    | 100·60 |
| v r. 1903 | 100·09   | 96·31    | 98·13  |
| v r. 1904 | 99·05    | 94·58    | 97·54  |
| v r. 1905 | 100·45   | 97·70    | 99·21  |
| v r. 1906 | 99·90    | 94·95    | 97·65  |
| v r. 1907 | 96·12    | 93·78    | 94·85  |

### 3. Státní a říšské dluhy německé.

Mezi německými státy nejdůležitější svými financemi je Prusko. Je to také jediný z větších moderních států, jehož státní jmění (aktiva) daleko převažují státní dluhy (passiva) a důchody ze státního majetku nejen že úplně kryjí jak úroky dlužné tak i veškeré splátky, nýbrž zbývá ještě veliký čistý důchod aktivní, kterým mohou hrazena býti řádná vydání státní.

Tak v rozpočtu na r. 1908/09 jsou tyto položky:

| Příjmy:                                                     | mil. M. |
|-------------------------------------------------------------|---------|
| ze železnic . . . . .                                       | 2052·5  |
| ze státních statků a lesů . . . . .                         | 141·5   |
| ze státních dolů a jiných podniků . . . . .                 | 262·2   |
| Z námořního obchod. ústavu a z cedulové banky asi . . . . . | 6·5     |